

Η σύμβαση ως εργαλείο προστασίας της πληροφορίας, Σχόλιο στην απόφαση ΔΕΕ C-30/2014 Ryan Air vs PRA,

Στέργιος Κωσταντίνου , Προπτυχιακός φοιτήτης,
Τμήμα Νομικής, Ευρωπαϊκό Παν/μιο Κύπρου.

Το άρθρο εξετάζει τις συνέπειες της απόφασης C-30/2014 μεταξύ της Ryanair v PRA. Στο πρώτο μέρος αναλύονται έννοιες δομικές για το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Στη συνέχεια αναλύεται η έννοια της επένδυσης καθώς και η έννοια και τα δικαιώματα του νόμιμου χρήστη. Τέλος αναλύεται η έμμεση προστασία της βάσης από το δίκαιο των συμβάσεων.

Η διαμόρφωση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και η εναρμόνιση του στα κράτη-μέλη ακολουθεί μία ιστορία 25 ετών. Όπως το έχει πολύ εύστοχα σημειώσει ο κ. Hugenholtz, η περίοδος αυτή διακρίνεται σε τρία μέρη: την δεκαετία των οδηγιών (1991-2001), την περίοδο εναρμόνισης/ενοποίησης (2001-2009) και την περίοδο του δικαστικού ακτιβισμού (2009 μέχρι και σήμερα)⁽¹⁾. Αντίστοιχη είναι και η πορεία της Ε.Ε ως του δικαίου προστασίας των βάσεων δεδομένων με πλείστες οδηγίες και αποφάσεις οι οποίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην θέσπιση και διαμόρφωση του δικαίου αυτού. Με την ανάλυση της πιο πρόσφατης εξ'αυτών, καθώς και με τις επιπτώσεις της, θα ασχοληθούμε στο παρόν άρθρο.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης είναι τα εξής. Η PR Aviation (PRA) λειτουργεί ένα δικτυακό τόπο (site) με τον οποίο επιτρέπει στους καταναλωτές να αναζητούν στοιχεία πτήσης χαμηλού κόστους από αεροπορικές εταιρείες (site σύγκρισης τιμών) και στην συνέχεια κάνει κράτηση του εισιτηρίου έναντι μιας επιβάρυνσης. Συλλέγει τα απαραίτητα δεδομένα για να απαντήσει σε ένα μεμονωμένο ερώτημα με αυτοματοποιημένα μέσα από ένα σύνολο δεδομένων (δρομολόγια πτήσεων, τιμές) που βρίσκονται στο διαδίκτυο τα οποία, μεταξύ άλλων, συνδέονται και με την

ιστοσελίδα της Ryanair. Η δραστηριότητα διαφόρων ιστοσελίδων σύγκρισης τιμών στην ΕΕ είναι συχνά νόμιμη, διότι οι ιστοσελίδες παίρνουν τις πληροφορίες τους από βάσεις δεδομένων οι οποίες είναι απροστάτευτες είτε από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή από το «sui generis» δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην Οδηγία 96/9 / ΕΚ.

Το πρόβλημα δημιουργήθηκε λόγω του ότι η πρόσβαση στις υπηρεσίες της ιστοσελίδας της Ryanair προϋποθέτει ότι ένας επισκέπτης του δικτυακού τόπου αποδέχεται την εφαρμογή των γενικών όρων και προϋποθέσεων χρήσης που τίθενται από την αεροπορική εταιρεία επιλέγοντας ένα κουτί για τον σκοπό αυτό. Σύμφωνα με αυτούς τους γενικούς όρους, οι πληροφορίες που περιέχονται στην ιστοσελίδα μπορεί να χρησιμοποιηθούν μόνο για προσωπική χρήση και για μη εμπορικούς σκοπούς. Η χρήση αυτοματοποιημένων συστημάτων ή λογισμικού για την εξαγωγή δεδομένων από την ιστοσελίδα για εμπορικούς σκοπούς («screen scraping») απαγορεύεται, εκτός εάν ο τρίτος έχει αποκτήσει πρόσβαση απευθείας με γραπτή άδεια χρήσης από τη Ryanair. Η Ryanair ισχυρίστηκε ότι η PRA είχε παραβιάσει πνευματικά της δικαιώματα και κατ' επέκταση το sui generis δικαίωμα βάσης δεδομένων και ότι είχε ενεργήσει αντίθετα προς τους όρους και τις προϋποθέσεις της χρήσης της ιστοσελίδας του, οι οποίοι είχε γίνει

"η πρόσβαση στις υπηρεσίες της ιστοσελίδας της Ryanair προϋποθέτει ότι ένας επισκέπτης του δικτυακού τόπου αποδέχεται την εφαρμογή των γενικών όρων και προϋποθέσεων χρήσης"

αποδεικτοί από την PRA. Αφού οι ισχυρισμοί της απορρίφθηκαν τόσο από το Rechtbank Utrecht όσο και από το Εφετείο του Άμστερνταμ, η Ryanair άσκησε έφεση κατά της απόφασης του Εφετείου του Άμστερνταμ ενώπιον του Ολλανδικού Ανωτάτου Δικαστηρίου. Αυτό, με την σειρά του, άσκησε προδικαστική παραπομπή στο δικαστήριο της Ε.Ε.

Στις 17 Ιανουαρίου του 2014 το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου δέχτηκε αυτή την προδικαστική παραπομπή από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ολλανδίας (Hoge Raad) με το εξής θέμα: « Εκτείνονται τα αποτελέσματα της οδηγίας [96/9] και στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων οι οποίες δεν προστατεύονται κατά το κεφάλαιο II της οδηγίας [αυτής] βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, ούτε κατά το κεφάλαιο III [της εν λόγω οδηγίας] βάσει του δικαιώματος ειδικής φύσεως, και μάλιστα υπό την έννοια ότι η ελευθερία χρήσεως των εν λόγω βάσεων δεδομένων δεν δύναται, κατ'εφαρμογή (κατ'αναλογία ή όχι κατ'αναλογία) των άρθρων 6, παράγραφος 1, και 8, σε συνδυασμό με το άρθρο 15 της οδηγίας [96/9], να περιοριστεί συμβατικά».

Το *modus operandi* των μετα-μηχανών αναζήτησης καθώς και των *site «scraping»* γενικά δεν λειτουργεί μέσα στα πλαίσια κάποιου νομικού κενού. Η πνευματική ιδιοκτησία, το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού, το δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ακόμη και το δίκαιο των συμβάσεων θέτουν όλα σε κάποιο βαθμό εμπόδια στην λειτουργία των διαδικτυακών αυτών τόπων.

Αυτό, βέβαια, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την δικαιοδοσία. Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και η περιοριστική ερμηνεία του αθέμιτου ανταγωνισμού, μπορεί να αποτελέσουν μία πολύ ισχυρή προστασία των επενδύσεων σε βάσεις δεδομένων οι οποίες δεν αποτελούν την κύρια επιχειρηματική δραστηριότητα της επιχείρησης στις οποίες ανήκει⁽²⁾. Σκόπιμο, λοιπόν, είναι στο πρώτο

μέρος να ορίσουμε ορισμένες δομικές έννοιες, καθώς υπάρχει μεγάλη ποικιλία μεταξύ των υφιστάμενων προσεγγίσεων. Εκτενής αναφορά θα γίνει ως προς το νομικό πλαίσιο του δικαιώματος *suí generis* του κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων (I), καθώς και στον ορισμό της έννοιας επένδυσης (II). Στην συνέχεια, θα εξεταστεί η έννοια του νόμιμου χρήστη και με ποιες προϋποθέσεις μπορεί ο χρήστης να ασκήσει τα δικαιώματα του (III). Τέλος, αναλύεται η πρακτική συνέπεια της απόφασης υπό το φως του δικαίου των συμβάσεων (IV).

I. Γενική επισκόπηση του καθεστώτος προστασίας των ψηφιακών βάσεων δεδομένων

Βάση δεδομένων είναι "η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με άλλο τρόπο"⁽³⁾. Οι βάσεις δεδομένων έχουν την ιδιαιτερότητα ότι αποτελούν συλλογές έργων, τα οποία είτε προστατεύονται αυτοτελώς ως τέτοια ανεξάρτητα από τη βάση δεδομένων είτε δεν προστατεύονται, αν δεν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Έτσι, στην έννοια των βάσεων δεδομένων υπάγονται τόσο οι ηλεκτρονικές (ψηφιακές) βάσεις δεδομένων, όσο και οι μη ηλεκτρονικές (παραδοσιακές) βάσεις δεδομένων⁽⁴⁾, κάθε είδους συλλογές έργων, λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων ή άλλο υλικό, όπως κείμενα, ήχοι, εικόνες, αριθμοί, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα⁽⁵⁾. Εντούτοις, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και η συμπίληση διαφόρων μουσικών εκτελέσεων CD δεν αποτελούν βάσεις δεδομένων⁽⁷⁾. Στην ψηφιακή εποχή όμως οι βάσεις δεδομένων έχουν ιδιαίτερη σημασία, γιατί αποθηκεύουν και ταξινομούν πληθώρα πληροφοριών, τις οποίες χωρίς ταξινόμηση θα ήταν αδύνατο να χρησιμοποιήσει ή να επεξεργαστεί κανείς. Για να δοθούν κίνητρα σε κατασκευαστές να

"Το *modus operandi* των μετα-μηχανών αναζήτησης καθώς και των *site «scraping»* γενικά δεν λειτουργεί μέσα στα πλαίσια κάποιου νομικού κενού. Η πνευματική ιδιοκτησία, το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού, (...) θέτουν όλα σε κάποιο βαθμό εμπόδια στην λειτουργία των διαδικτυακών αυτών τόπων."

επενδύσουν στον τομέα της παραγωγής βάσεων δεδομένων, η Ε.Ε. έκρινε σκόπιμο να προωθήσει μια ειδική νομική προστασία. Στο πλαίσιο αυτό, θεσπίστηκε η Οδηγία 96/9/ΕΚ με την οποία επιτυγχάνεται η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων με βάση ένα διπλό σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει το δικαίωμα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας για τις πρωτότυπες βάσεις δεδομένων και το συγγενικό δικαίωμα (δικαίωμα *sui generis*) του κατασκευαστή βάσης δεδομένων.

Το ειδικής φύσης δικαίωμα απαγορεύει σε τρίτους (ή επιτρέπει μόνο έναντι αμοιβής):

1. να εξάγουν ή και να επαναχρησιμοποιούν το σύνολο ή ουσιώδες μέρος της βάσης δεδομένων. Το ουσιώδες μέρος μπορεί να είναι ουσιώδες ποσοτικά (π.χ. το 60% του περιεχομένου της βάσης) ή ποιοτικά (π.χ. το 10% αλλά το καλύτερο ή το πιο ακριβό).

2. να εξάγουν συστηματικά επουσιώδη (ασήμαντα) τμήματα της βάσης δεδομένων, αν η εξαγωγή αυτή έρχεται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων ή θίγει αδικαιολόγητα νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή της βάσης

Εξαγωγή θεωρείται η μόνιμη ή προσωρινή μεταφορά του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου βάσης δεδομένων σε άλλον υλικό φορέα με οποιοδήποτε μέσο ή με οποιαδήποτε μορφή. Η έννοια της εξαγωγής είναι πολύ ευρεία. Δεν ενδιαφέρει το πως γίνεται η μεταφορά περιεχομένων δηλαδή το αν τελείται μέσω της αντιγραφής των περιεχομένων με τεχνικά μέσα ή μέσω αντιγραφής με το χέρι⁽⁸⁾.

Η προστασία του δικαιώματος ειδικής φύσης δεν καλύπτει κάθε βάση δεδομένων αλλά μόνον όσες βάσεις, πρωτότυπες ή μη, ενσωματώνουν ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση ως προς τον έλεγχο ή την παρουσίαση του περιεχομένου τους.

II. Η έννοια της επένδυσης και ο νομολογιακός της περιορισμός

Απαραίτητο είναι, καταρχήν, να διευκρινιστεί η έννοια της “επένδυσης” προκειμένου να προσδιορίσουμε επαρκώς το γιατί το site της Ryanair δεν εμπίπτει στην εν λόγω προστασία σύμφωνα με την κρίση του ΔΕΕ.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 (1) της Οδηγίας, η προστασία της βάσης δεδομένων από το δικαίωμα *sui generis* χορηγείται μόνο στους κατασκευαστές των βάσεων δεδομένων οι οποίοι μπορούν να αποδείξουν (έχουν το βάρος απόδειξης) ότι έχει καταβληθεί ποσοτικά ή ποιοτικά σημαντική επένδυση στην απόκτηση, τον έλεγχο ή την παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων⁽⁹⁾. Κατά την ερμηνεία της έννοιας της επένδυσης που έχει γίνει για την απόκτηση των περιεχομένων της βάσης δεδομένων, το Δικαστήριο από το 2004 έχει επιλέξει μια περιοριστική ερμηνεία βάσει της οποίας οι επενδύσεις για τη δημιουργία περιεχομένων δεν μπορούν να υπολογιστούν ως επένδυση για την χορήγηση του δικαιώματος του κατασκευαστή. Η ερμηνεία αυτή βασίζεται στην αυστηρή διάκριση διάκριση μεταξύ της «δημιουργίας» και της «απόκτησης» του περιεχομένου της βάσης δεδομένων. Σύμφωνα με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στην υπόθεση *British Horseracing Board Ltd and Others v William Hill Organization Ltd*⁽¹⁰⁾, η έννοια της “επένδυσεως” που συνδέεται με την απόκτηση του περιεχομένου μιας βάσεως δεδομένων πρέπει να ερμηνεύεται ως περιλαμβάνουσα τα μέσα (ποσοτικά και ποιοτικά) που χρησιμοποιήθηκαν για την αναζήτηση και τη συγκέντρωσή των υφισταμένων στοιχείων με σκοπό την συγκρότηση τους σε βάση δεδομένων και όχι τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την δημιουργία των στοιχείων που συνιστούν το περιεχόμενο μιας βάσεως δεδομένων⁽¹¹⁾.

Συγκεκριμένα το δικαστήριο αναφέρει ως επενδύσεις:

1. Μια επένδυση για την δημιουργία βάσης

"Η προστασία του δικαιώματος ειδικής φύσης δεν καλύπτει κάθε βάση δεδομένων αλλά μόνον όσες βάσεις, πρωτότυπες ή μη, ενσωματώνουν ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση ως προς τον έλεγχο ή την παρουσίαση του περιεχομένου τους. "

δεδομένων της οποίας η απόκτηση του περιεχομένου απαιτεί την αναζήτηση των υφισταμένων στοιχείων και τη συγκέντρωσή τους⁽¹²⁾.

2. Μια επένδυση για την εξακρίβωση του περιεχομένου της απαιτεί “τη διασφάλιση της αξιοπιστίας των πληροφοριών που περιέχονται στην εν λόγω βάση και να παρακολουθεί την ακρίβεια των δεδομένων που συλλέγονται κατά τη δημιουργία της βάσης δεδομένων και κατά τη λειτουργία της”⁽¹³⁾.

3. Μια επένδυση στην παρουσίαση των περιεχομένων της απαιτεί οι πόροι για την συλλογή τους να « έχουν χρησιμοποιηθεί προκειμένου να δώσουν στην βάση δεδομένων την λειτουργία επεξεργασίας των πληροφοριών”⁽¹⁴⁾.

Με την βάση την διάκριση αυτή, η οποία δεν έχει καμία βάση στο κείμενο της Οδηγίας, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο περιόρισε σημαντικά το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος της βάσης δεδομένων. Ταυτόχρονα, η ερμηνεία του Δικαστηρίου φαίνεται να λειτουργεί ως προληπτικό μέσο για την ρύθμιση του ελεύθερου ανταγωνισμού στην αγορά των βάσεων δεδομένων⁽¹⁵⁾.

Κάθε άλλη επένδυση δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Με άλλα λόγια, οι επενδύσεις οι οποίες έγιναν με σκοπό την δημιουργία των δεδομένων δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη για τη χορήγηση του *sui generis* δικαιώματος. Γι'αυτό, άλλωστε, και η επένδυση της Ryanair δεν θεωρείται σχετική και δεν προστατεύεται.

Στο πλαίσιο αυτό, ένα κρίσιμο ερώτημα που έχει προβληματίσει τα δικαστήρια είναι εάν αν οι λεγόμενες “spinoff” βάσεις δεδομένων μπορούν επίσης να επωφεληθούν από το δικαίωμα ειδικής φύσεως προστασίας. Spin-off βάσεις δεδομένων χαρακτηρίζονται οι συλλογές δεδομένων που αποτελούν υποπροϊόντα («spin-offs») σε σχέση από την κύρια δραστηριότητα του παραγωγού⁽¹⁶⁾ (όπως τηλεοπτικά ή ραδιοφωνικά προγράμματα, δρομολόγια τρένων και αεροπλάνων, τα

δεδομένα συνδρομητή τηλεφώνου κλπ). Όπως μπορεί εύκολα να φανεί, η κύρια δραστηριότητα είναι κάτι διαφορετικό από την δημιουργία της βάσης δεδομένων (ο προγραμματισμός των τηλεοπτικών προγραμμάτων, η διοργάνωση εκδηλώσεων, η ανακάλυψη αστεριών κλπ). Το ερώτημα είναι εάν θα πρέπει οι εν λόγω κατασκευαστές της βάσης δεδομένων να μπορούν να ισχυριστούν ότι η επένδυση που έγινε (αναφορικά με την διοργάνωση της εκδήλωσης, τον ορισμό της ώρας για την αναχώρηση του αεροπλάνου) για την εκτέλεση της κύριας δραστηριότητας - μετράει ως ουσιώδης για την δημιουργία βάσης δεδομένων; Η αντίθετα, οι λέξεις «απόκτηση, έλεγχος ή παρουσίαση» σημαίνει ότι ο στόχος της επένδυσης πρέπει να είναι η κατασκευή της βάσης δεδομένων;

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, μια επένδυση προστατεύεται μόνο εάν εν πρώτης όψεως αφορά ένα πληροφοριακό σύνολο που μπορεί να θεωρηθεί ως βάση δεδομένων και στη συνέχεια αν αφορά είτε στην απόκτηση, τον έλεγχο ή την παρουσίαση του περιεχομένου. Τι γίνεται λοιπόν στην υπό εξέταση υπόθεση; Οι μορφές βάσεων δεδομένων που χρησιμοποιούνται ως πηγές για τις μετα-μηχανές αναζήτησης ποικίλουν. Μερικές φορές λειτουργούν ως υποπροϊόν της κύριας εμπορικής δραστηριότητας (π.χ. βάσεις δεδομένων πτήσεων), ενώ σε άλλες περιπτώσεις στηρίζουν άμεσα την κύρια δραστηριότητα της εκάστοτε επιχείρησης (π.χ. ιστοσελίδες αναθεώρησης). Μερικές φορές τα περιεχόμενα της βάσης δεδομένων δημιουργούνται παράλληλα με την χρήση τους (π.χ. οι διαφημίσεις μεσιτών), και μερικές φορές τρίτοι τα δημιουργούν για τον κατασκευαστή βάσης δεδομένων (π.χ. οι διαφημίσεις του χρήστη). Παρ'όλα αυτά, η εφαρμογή του παραπάνω ορισμού δεν είναι τόσο εύκολη.

Οι Μετα-μηχανές αναζήτησης για τις βάσεις δεδομένων των αεροπορικών εισιτηρίων αποτελούν υποπροϊόν της κύριας

"Οι επενδύσεις οι οποίες έγιναν με σκοπό την δημιουργία των δεδομένων δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη για τη χορήγηση του *sui generis* δικαιώματος"

δραστηριότητας, πράγμα που σημαίνει ότι τόσο η επένδυση καθαυτή, καθώς επίσης και οργάνωση της (απόκτηση, τον έλεγχο, την παρουσίαση) σε μια βάση δεδομένων γίνεται από το ίδιο πρόσωπο, ενδεχομένως από την ίδια την επιχείρηση.

Αεροπορικές εταιρείες όπως η Ryanair έχουν μεγάλη ανάγκη αυτού του είδους των πληροφοριών για την ορθή λειτουργία των πτήσεων τους και την δυνατότητα μεταπώλησης των εισιτηρίων. Η λειτουργικά ελάχιστη απαραίτητη επένδυση για τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων είναι δύσκολο να οριστεί από κάποιον, ακόμη και από την ίδια η Ryanair. Πώς μπορεί λοιπόν κανείς να διακρίνει μεταξύ μιας επένδυσης στο σύστημα που χρησιμοποιείται για την δημιουργία ή τον συνδυασμό πτήσεων, και μιας επένδυσης στο σύστημα που τις οργανώνει σε δομή, αν και οι δύο αναπτύχθηκαν από ένα σύστημα υπολογιστή; Σε τέτοια περίπτωση, οι επενδύσεις αναμειγνύονται, και αν δεν μπορούν να διαχωριστούν, ένα ενιαίο σύστημα είναι απαραίτητο.

Εάν ένας φορέας εκμετάλλευσης μιας βάσης δεδομένων δίνει κάποιες πρόσθετες λειτουργίες επεξεργασίας των πληροφοριών, τότε η επένδυση αυτή εμπίπτει στην εν λόγω προστασία. Για τις βάσεις δεδομένων των αεροπορικών εταιρειών, όπως η Ryanair, αυτό σημαίνει ότι η επένδυση της προστατεύεται, ακόμη και αν παράγουν τα δεδομένα τους, αλλά μόνο αν τεκμηριώνουν τις πρόσθετες δαπάνες για τη λειτουργία των βάσεων δεδομένων τους. Όμως, η προστασία θα εξακολουθεί να αφορά αποκλειστικά και μόνο σε αυτή την σημαντική και σχετική επένδυση και όχι για επενδύσεις που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με τη δημιουργία των εγγραφών της βάσης δεδομένων (π.χ. ημερομηνίες των πτήσεων, τις τιμές, κ.λπ.)⁽¹⁷⁾.

Εν κατακλείδι, ο επενδυτής λαμβάνει ένα αποκλειστικό δικαίωμα μόνο πάνω σε μια χωριστή και αποδείξιμη σημαντική επένδυση για τη συγκέντρωση, την παρουσίαση και την

επαλήθευση των στοιχείων της βάσης δεδομένων. Δεν θα λάβει προστασία για άλλες επενδύσεις στη βάση δεδομένων, ακόμη και αν είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την απόκτηση, την παρουσίαση και την επαλήθευση. Την ίδια στιγμή, η απόκτηση των στοιχείων μιας βάσης δεδομένων δεν καλύπτει τη δημιουργία τους. Ο διαχωρισμός μεταξύ των εννοιών της απόκτησης και της δημιουργίας των δεδομένων δεν μπορεί να προέρχεται από τη σημασιολογία τους, αλλά μόνο από το ποιο είναι το νομικό πλαίσιο και ο σκοπός κατά το χρονικό διάστημα της συλλογή των δεδομένων. Το ΔΕΕ μέχρι και τώρα δεν προχώρησε στον διαχωρισμό αυτό.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, το *sui generis* δικαίωμα αποσκοπεί στην προστασία του κατασκευαστή βάσης δεδομένων ώστε να αποτραπεί η στέρηση των εσόδων που θα του επέτρεπε να εξισορροπήσει το κόστος της επένδυσης⁽¹⁸⁾. Η οδηγία, ωστόσο, δεν απαγορεύει την εκμετάλλευση πλεονεκτήματος από τις προστατευμένες επενδύσεις, αλλά μόνο το πλεονέκτημα αυτό που "δεν ξεπερνά τα νόμιμα δικαιώματα του χρήστη και συνεπώς θίγουν την επένδυση"⁽¹⁹⁾. Αυτό θα πρέπει για παράδειγμα, να περιλαμβάνει "την κατασκευή ενός παρασιτικού ανταγωνιστικού προϊόντος" ή πράξεις που προκαλούν «σημαντική ζημία, ποσοτική ή ποιοτική στην επένδυση".

III. Το δικαίωμα του νόμιμου χρήστη

Με την προστασία της βάσης δεδομένων έρχεται και η προστασία του νόμιμου χρήστη. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητο να προσδιορίσουμε την έννοια και τα δικαιώματα του νόμιμου χρήστη.

Η οδηγία⁽²⁰⁾ έμμεσα ορίζει την έννοια του νόμιμου χρήστη. Συγκεκριμένα νόμιμος χρήστης ορίζεται αυτός στον οποίο ο δημιουργός της βάσης δεδομένων έχει επιτρέψει την χρήση της βάσης δεδομένων (λόγω σύμβασης, χارιστικά κ.α. . Επί της ουσίας ο νόμιμος χρήστης μπορεί να έχει συμβληθεί με τον δημιουργό ή άλλον

"ο επενδυτής λαμβάνει ένα αποκλειστικό δικαίωμα μόνο πάνω σε μια χωριστή και αποδείξιμη σημαντική επένδυση για τη συγκέντρωση, την παρουσίαση και την επαλήθευση των στοιχείων της βάσης"

δικαιούχο επί της βάσης δεδομένων και συνεπώς του επιτρέπεται η χρήση. Εάν ο χρήστης έχει συμφωνήσει για την χρήση μονάχα ενός μέρους της βάσης δεδομένων τότε πάλι ορίζεται ως νόμιμος χρήστης μόνο ως προς αυτό το κομμάτι⁽²¹⁾.

Ο νόμιμος χρήστης δικαιούται να χρησιμοποιεί επουσιώδες περιεχόμενο της βάσης δεδομένων για οποιονδήποτε λόγο⁽²²⁾. Ωστόσο, δεν επιτρέπεται η χρήση επουσιώδους περιεχομένου όταν παραβιάζονται οι όροι του άρθρου 7§5 της Οδηγίας, βάσει του οποίου «Δεν επιτρέπεται η επανειλημμένη και συστηματική εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση επουσιωδών μερών του περιεχομένου της βάσης δεδομένων εφόσον συνεπάγεται τη διενέργεια πράξεων που έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων ή θίγουν αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή της βάσης». Η νομιμότητα της χρήσης καθορίζεται από την άδεια χρήσης την οποία ο χρήστης αποδέχτηκε⁽²³⁾. Κάθε ρήτρα η οποία είναι αντίθετη με το άρθρο 8 της Οδηγίας και δεν δίνει στον χρήστη το ελάχιστο δικαίωμα της απεριόριστης χρήσης του επουσιώδους μέρους της βάσης δεδομένων θεωρείται άκυρη⁽²⁴⁾.

Μαζί με τα δικαιώματα όμως ακολουθούν και υποχρεώσεις, οι οποίες επί της ουσίας οριοθετούν τα δικαιώματα αυτά υπό το φως του τεστ των τριών σταδίων. Βάσει των άρθρων 8 παρ. 2 και 3 της οδηγίας, «Ο νόμιμος χρήστης βάσης δεδομένων που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού καθ' οιονδήποτε τρόπο δεν μπορεί να εκτελεί πράξεις που έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης αυτής ή θίγουν αδικαιολογήτως τα νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή της» και «Ο νόμιμος χρήστης βάσης δεδομένων που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού καθ' οιονδήποτε τρόπο δεν μπορεί να προξενεί ζημία στα πρόσωπα που διαθέτουν δικαίωμα του δημιουργού ή συγγενικά δικαιώματα επί των έργων ή ερμηνειών ή εκτελέσεων που

περιέχονται στην εν λόγω βάση».

Ο νόμιμος χρήστης του site της Ryanair θα απολάμβανε αυτά τα δικαιώματα, εάν γινόταν δεκτό ότι η ιστοσελίδα αυτή προστατεύεται από το συγγενικό δικαίωμα ειδικής φύσης. Ωστόσο, το δικαστήριο αποφάσισε ότι εφόσον δεν λαμβάνει η βάση δεδομένων προστασία από το δικαίωμα *sui generis* δεν εφαρμόζεται η Οδηγία στο σύνολο της και, συνεπώς, ούτε οι χρηστές δικαιούνται προστασία ως «νόμιμοι χρηστές» με την έννοια της οδηγίας. Η διευθέτηση λοιπόν του ζητήματος φεύγει από τα πλαίσια της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και πλέον θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από τον εθνικό δικαστή με βάση το δίκαιο των συμβάσεων⁽²⁵⁾.

Οι βάσεις δεδομένων που προστατεύονται από την οδηγία μπορούν να επικαλεστούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ώστε να περιορίσουν την μη εγκεκριμένη χρήση των πληροφοριών, με μόνη επιφύλαξη των εξαιρέσεων που ορίζονται στην οδηγία βάσης δεδομένων, άρθρα 6, 8 και 15. Για να αποφευχθεί η αντιγραφή, εξαγωγή και επαναχρησιμοποίηση των πληροφοριών μέσω ιστοσελίδων "scraping", οι ιδιοκτήτες της βάσης δεδομένων μπορεί να επικαλεστούν σχετικά με τους περιορισμούς της οδηγίας βάσης δεδομένων, το άρθρο 8 (2) και (3) τα οποία εφαρμόζονται στους νόμιμους χρήστες. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, ο νόμιμος χρήστης μπορεί να μην ενεργεί κατά τρόπο που προσβάλλει αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα ή προκαλεί ζημία στο δικαιούχο του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο νόμιμος χρήστης προστατευμένης βάσης δεδομένων δεν μπορεί να αγνοήσει τους όρους και τις προϋποθέσεις της εν λόγω βάσης δεδομένων που περιορίζουν τη χρήση του περιεχομένου τους. Αυτοί οι όροι και οι προϋποθέσεις αρχούν για να περιορίσουν την χρήση του εκάστοτε διαδικτυακού τόπου.

"Ο νόμιμος χρήστης του site της Ryanair θα απολάμβανε αυτά τα δικαιώματα, εάν γινόταν δεκτό ότι η ιστοσελίδα αυτή προστατεύεται από το συγγενικό δικαίωμα ειδικής φύσης. Ωστόσο, το δικαστήριο αποφάσισε ότι εφόσον δεν λαμβάνει η βάση δεδομένων προστασία από το δικαίωμα *sui generis* δεν εφαρμόζεται η Οδηγία στο σύνολο της"

IV. Η έμμεση προστασία της βάσης από το δίκαιο των συμβάσεων

Το ΔΕΕ όρισε ότι: "Η οδηγία 96/9/EK (...) έχει την έννοια ότι δεν εφαρμόζεται (...) με αποτέλεσμα τα άρθρα 6, παράγραφος 1, 8 και 15 της εν λόγω οδηγίας να μην εμποδίζουν τον δημιουργό μιας τέτοιας βάσεως δεδομένων να θέσει συμβατικούς περιορισμούς στη χρήση της από τρίτους, με την επιφύλαξη του ισχύοντος εθνικού δικαίου."⁽²⁶⁾.

Με αυτή την απόφαση το ΔΕΕ λέει ότι το εν λόγω ζήτημα δεν εμπλπτει στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ούτε στο δίκαιο προστασίας των βάσεων δεδομένων. Αντίθετα ορίζει ότι πρόκειται για καθαρά συμβατικές διαφορές τις οποίες θα ρυθμίζει το εκάστοτε εθνικό δίκαιο των συμβάσεων.

Σύμβαση σύμφωνα με το Ελληνικό Αστικό Δίκαιο χαρακτηρίζεται μια δικαιοπραξία (πολυμερής, κυρίως διμερής) η οποία απαιτεί σύμπτωση τουλάχιστον δύο δηλώσεων βουλήσεων οι οποίες κινούνται στην αντίθετη κατεύθυνση. Αποτέλεσμα της σύμπτωσης αυτής είναι ότι τα μέρη δεσμεύονται αμοτεροβαρώς από τη ρύθμιση της έννομης σχέσης στην οποία κατέληξαν. Οι δηλώσεις βουλήσεως αυτές οι οποίες συμφωνούν και καταρτίζεται η σύμβαση χαρακτηρίζονται πρόταση και αποδοχή⁽²⁷⁾.

Ειδικότερα, η σύμβαση που συνάπτεται ανάμεσα στον χρήστη και με την αεροπορική εταιρεία με την επιλογή αποδοχής στην άδεια χρήσης(disclaimer) του site είναι σύμβαση ηλεκτρονικά καταρτιζόμενη. Και αυτή η σύμβαση προϋποθέτει σύμπτωση δηλώσεων βουλήσεων των συμβαλλομένων. Η σύμβαση αυτή ονομάζεται σύμβαση μεταξύ απόντων⁽²⁸⁾.

Γενικότερα, βασικά ζητήματα που συνδέονται με την κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης είναι, πρώτον, η διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσει, δεύτερον, η υποχρέωση του προμηθευτή να παρέχει πληροφορίες πριν από την κατάρτιση της σύμβασης, τρίτον η ενέργεια της αποστολής του μηνύματος και τέταρτον, η ύπαρξη δυνατότητας διόρθωσης των λαθών⁽²⁹⁾.

Το π.δ. 131/2003 για το ηλεκτρονικό εμπόριο εφαρμόζεται στις καταναλωτικές συμβάσεις⁽³⁰⁾ ορίζει ότι όταν τα συμβαλλόμενα μέρη ενεργούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, οι διατάξεις του π.δ. που εφαρμόζονται είναι ενδοτικού δικαίου, ενώ εάν ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη έχει την ιδιότητα του καταναλωτή, η ρύθμιση είναι αναγκαστικού δικαίου, ήτοι για την έγκυρη κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης, ο αντισυμβαλλόμενος είναι υποχρεωμένος να τηρήσει τους κανόνες των διατάξεων των άρθρων 9 και 10 του π.δ. 131/2003. Ουσιαστικά, η εν λόγω διάταξη ενσωματώνει σχεδόν αυτολεξεί το αντίστοιχο άρθρο 11 της Οδηγίας 2000/31/EK, υπό τον τίτλο «παράγγελλια».

Ενδεικτικά οι υποχρεώσεις αυτές είναι:

1. Υποχρέωση παροχής γενικών πληροφοριών
2. Υποχρέωση παροχής ειδικών πληροφοριών
3. Γενικοί και ατομικοί όροι σύμβασης

Ενώ λοιπόν οι υποχρεώσεις αυτές επιβάλλονται να τηρηθούν από τον διαχειριστή του site, στην περίπτωση μας της Ryanair, όταν ο αντισυμβαλλόμενος είναι καταναλωτής. Στην υπό εξέταση όμως περίπτωση έχουμε να κάνουμε με επιχείρηση συνεπώς οι υποχρεώσεις αυτές γίνονται ενδοτικού δικαίου και η εταιρεία δεν δεσμεύεται με τους όρους της σύμβασης.

Η απόφαση αυτή του δικαστηρίου γεννά και μία αντίφαση. Όποιος δεν προστατεύεται από την Οδηγία είναι επί της ουσίας πιο ελεύθερος να πράξει κατά το δοκούν και κατ' επέκταση και πιο προστατευμένος. Η οδηγία θέλοντας να εγκαθιδρύσει μία ισορροπία ανάμεσα στην προστασία αφενός των βάσεων δεδομένων και αφετέρου στα δικαιώματα του χρήστη έκανε την ασφαλέστερη οδό για μια επιχείρηση να βρίσκεται εκτός του πεδίου εφαρμογής της.

Ιστοσελίδες που δεν υπάγονται στην προστασία της οδηγίας βάσης δεδομένων, όπως της Ryanair, θα είναι βάση αυτής της απόφασης πλέον πιο ασφαλείς, καθώς θα μπορούν να επικαλούνται τους όρους και τις προϋποθέσεις

"Η οδηγία θέλοντας να εγκαθιδρύσει μία ισορροπία ανάμεσα στην προστασία αφενός των βάσεων δεδομένων και αφετέρου στα δικαιώματα του χρήστη έκανε την ασφαλέστερη οδό για μια επιχείρηση να βρίσκεται εκτός του πεδίου εφαρμογής της."

που περιορίζουν ορισμένες χρήσεις, όπως το "scraping". Ιστοσελίδες σύγκρισης τιμών θα πρέπει πλέον να φροντίζουν για την εξασφάλιση λήψης αδειών ώστε να τους επιτρέψει να χρησιμοποιούν πληροφορίες που διατίθενται από τις ιστοσελίδες των επιχειρήσεων, όπως η Ryanair αποικτώντας έτσι έναν ιδιότυπο μονοπωλιακό έλεγχο στις πληροφορίες αυτές.

· · · · ·

Σημειώσεις

1. P. Bernt Hugenholtz, Copyright in Europe: Twenty Years Ago, Today and what future holds, σελ 505-516, http://iplj.net/blog/wp-content/uploads/2013/09/C05_Hughenoltz.pdf (τελευταία πρόσβαση 3 Μαΐου 2015).
2. M. Husovec, The End of (Meta) Search Engines in Europe? (July 8, 2014). Forthcoming in 14 Chi.-Kent J. Intell. Prop. ; Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 14-15. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2411917> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2411917>, σελ.6
3. Άρθρο 1 § 2 της Οδηγίας 96/9/EOK.
4. Σκέψη 14 Οδηγίας 96/9/EOK
5. Σκέψη 17 Οδηγίας 96/9/EOK
6. Σκέψη 23 Οδηγίας 96/9/EOK
7. Σκέψεις 19 και 23 Οδηγίας 96/9/EOK
8. ΔΕΕ, απόφ. της 9 Οκτωβρίου 2008, C-304/2007 Directmedia GmbH v. Albert-Ludwig Universitat Freiburg, ΔιΜΕΕ 2009,122.
9. Tatiana- Eleni Sinodinou, Legal Protection of Databases: Analysis of the ECJ judgements of 9th November 2004, σελ.9
10. Υπόθεση C-203/02, BHB v. Hill, 2004 I-10415, Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2004.
11. BHB v. Hill, 2004 I-10415, ό.π., para 35.
12. BHB v. Hill, 2004 I-10415, para 31.
13. BHB v. Hill, 2004 I-10415, para 34.
14. Υπόθεση C-46/02, Fixtures Marketing, 2004 I-10365, para 37.
15. Τ. Συνοδινού, Νέα δεδομένα για τις βάσεις δεδομένων, 2005, ΔιΜΕ&Ε, Ιανουάριος-Μάρτιος 2005, τεύχος 5.
16. Βλ. σχετικά : Τ. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 256-257.
17. Estelle Derclaye, Databases Sui Generis Right: What is a Substantial Investment? A Tentative Definition. THE INTERNATIONAL REVIEW OF INTELLECTUAL PROPERTY AND COMPETITION 2, 4 (2005)
18. Υπόθεση C-203/02, BHB v. Hill, 2004 I-10415, σκέψη 51.
19. Αιτιολογική σκέψη 42 της Οδηγίας.
20. Αιτιολογική σκέψη 34 της Οδηγίας
21. Thomas Hoeren, Barbara Kolany-Raiser, Silviya Yankova, Martin Hecheltjen, Legal Aspects of Digital Preservation, Edward Elgar Publishing, Oct 31, 2013, σελ. 50
22. Άρθρο 8 §1.
23. Αιτιολογική σκέψη 34
24. Άρθρο 15 οδηγίας 99/44
25. Αιτιολογική σκέψη 43: "If the author of a database protected by Directive 96/9 decides to authorise the use of its database or a copy thereof, he has the option, as confirmed by recital 34 in the preamble to that directive, to regulate that use by an agreement concluded with a lawful user which sets out, in compliance with the provisions of that directive, the 'purposes and the way' of using that database or a copy thereof"
26. υπόθεση C 30/14
27. Δημήτριος Η. Παπαστερίου- Δέσποινα Ι. Κλαβανίδου, Δίκαιο της δικαιοπραξίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ.133
28. Καρακώστας, Δίκαιο και Internet, σελ.183. Αλεξανδρίδου, το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, σ.38
29. άρθρο 8 έως και 10 του π.δ. 131/2003